

Jasminka Najcer Sabljak

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu

Silvija Lučevnjak

Zavičajni muzej Našice

Povijest zbirke umjetnina obitelji Mihalović s posebnim osvrtom na djela slikara Maksimilijana Vanke

Pregledni rad – *Review paper*

Primljen – *Received* 5. 7. 2021.

UDK 7.074Mihalović, obitelj

75Vanka, M.

DOI <https://doi.org/10.31664/ripu.2021.45.17>

Sažetak

U tekstu je riječ o likovnoj zbirci feričanačke grane slavonske plemićke obitelji Mihalović koja dosad nije bila poznata široj javnosti. Temeljem uvida u likovna djela koja se čuvaju u njihovoj palači na Gornjem gradu u Zagrebu rekonstruiran je tijek stvaranja kolekcije u kontekstu obiteljske povijesti. Istražuju se i transferi likovnog materijala između

Mihalovića i s njima rodbinski povezanih plemićkih obitelji Schaffgotsch, Pejačević i Kégl von Csala, te mogući prijenosi umjetnina iz drugih posjeda Mihalovića (Čepin, Kerestinec). U tekstu se posebno obrađuju djela Maksimilijana Vanke u zbirci Mihalović te slikarov odnos s članovima obitelji koji su se istaknuli kao mecene i ljubitelji umjetnosti.

Ključne riječi: *obitelj Mihalović, Maksimilijan Vanka, likovna zbirka, Feričanci, Zagreb*

Uvod

Obitelj Mihalović pripada plemićkim obiteljima čiji je dolazak u Slavoniju uslijedio u procesu refeudalizacije nakon oslobođenja od osmanlijske vlasti.¹ Njihovi su pretci pripadali pravoslavnim obiteljima koje su 1689. u egzodusu stanovništva s prostora današnje Srbije i Sjeverne Makedonije tijekom protuosmanskih ratova stigle na područje današnje Mađarske, a potom i u Slavoniju. Generacijama su se borili u postrojbama Habsburškog Carstva te na temelju vojničkih zasluga stekli plemićku titulu i mogli kupiti vlastelinstvo. Obiteljska je povijest dijelom istražena, a sačuvano je i arhivsko gradivo njihovog posjeda sa sjedištem u Orahovici (kasnije podijeljenoga na dva vlastelinstva – orahovičko i feričanačko), pa tako raspoložemo temeljnim informacijama o njihovim imanjima, kao i o članovima obitelji koji su imali značajne uloge na području gospodarstva i kulture, odnosno obnašali važne društvene, političke i crkvene funkcije.² Nasuprot tome, likovna zbirka obitelji Mihalović, u kontekstu

dosad istraženih likovnih kolekcija slavonskog plemstva nije bila poznata.³ S obzirom na to da su Mihalovići imali nekoliko značajnih stambenih građevina u Slavoniji, ali i izvan nje, bilo je realno očekivati kolekciju umjetnina koja se može komparirati s ostalim kolekcijama slavonskih plemićkih obitelji. Dosad je, međutim, bilo poznato tek nekoliko slika, danas u posjedu osječkog Muzeja likovnih umjetnosti, no njihova je provenijencija nedovoljno istražena, a pouzdano je atribuiran i datiran samo portret Antuna pl. Mihalovića iz 1924. godine.⁴ No pronalazak likovnoga i arhivskog materijala u vlasništvu njihovih nasljednika pruža novu sliku o postanku i sadržaju umjetničke zbirke tzv. feričanačke grane obitelji. Među tim djelima posebno se ističe relativno mala, no značajna skupina umjetnina slikara Maksimilijana Vanke, koja je dosad bila u potpunosti neistražena.⁵ U tekstu će se nadalje za djela iz ostavštine obitelji Mihalović, u njihovoj palači na Gornjem gradu u Zagrebu (Demetrova 5), koristiti skraćeni naziv Zbirka Mihalović.

Zbirka Mihalović i Feričanci

Okolnosti u kojima je obitelj Mihalović kupila prvo vlastelinstvo sa sjedištem u Orahovici, gradiću na sjevernim obroncima Slavenskog gorja (Krnđija, Papuk), relativno su dobro poznate.⁶ Časnik Demetrije/Dimitrije Mihajlović dobio je 1716. godine niže plemstvo (titula *plemeniti*), zajedno s prvom suprugom Anom i nasljednicima, a orahovički posjed formalno je od Marka Aleksandra baruna Pejačevića 1744. godine kupio njegov sin Ivan Kapistran, zbog čega se 1747. morao obratiti na katoličku vjeru, a obitelj odtad počinje koristiti inačicu prezimena Mihalović. Uvidom u okolnosti kupovine i kasnija zbivanja može se zaključiti da je sredstva za kupovinu osigurao otac Dimitrije. Ivan Kapistran imao je braću Petra i Pavla te polubrata Gabrijela, čija nam sudbina nije poznata. Pavle je navodno nakon zarobljavanja od strane Osmanlija i oslobođenja otišao u jedan pravoslavni manastir, gdje je umro kao redovnik. Dok su se otac Dimitrije i Ivan Kapistran bavili vojničkim karijerama i ostalim poslovima, vlastelinstvom je upravljao Petar pl. Mihalović. Poznato je da se nastanio u Orahovici u kuriji podignutoj za njegovu obitelj.⁷ Petar je također prešao na katoličku vjeru kako bi mogao naslijediti dio posjeda. Nakon smrti oca Dimitrija dolazi do sporenja između nasljednika, zbog čega je odlučeno da se posjed podijeli na dva dijela, orahovički i feričanački, pa se i obitelj podijelila na dvije grane. Osim gospodarskog razvoja orahovičkoga i feričanačkog posjeda, obitelj Mihalović ostavila je značajan trag u razvoju mjesnog školstva, a posebno trajan pečat ostavili su podizanjem svojih stambenih objekata (kurija u Orahovici i Feričancima) te doniranjem sredstava za podizanje ili obnovu crkava (Orahovica, Feričanci, Zdenci, Bokšić, Crkvari).

S obzirom na to da nije poznata sudbina umjetnina iz dviju kurija obitelji Mihalović u Orahovici, prodanih zajedno s dijelovima toga posjeda već sredinom 19. stoljeća, težište istraživanja njihove likovne ostavštine je na drugoj, tzv. feričanačkoj grani obitelji. U mjestu Feričanci, između Orahovice i Našica, Mihalović su živjeli do 1885. godine, a posljednje dijelove tamošnjeg posjeda prodali su tek 1918. godine.⁸ Osim zahvaljujući obiteljskim imanjima i unosnim upravnim funkcijama, članovi feričanačke grane Mihalovića uspinjali su se na društvenoj ljestvici i spretnim ženidbenim vezama, birajući supruge iz uglednih plemićkih obitelji (Pejačević, Schaffgotsch, Adamović...), te obitelji koje su imale zapažene funkcije u Virovitičkoj županiji (Loszek, Delimanić, Salopek).

Nakon smrti Petra pl. Mihalovića (Szentendre /?/, 1727. – Orahovica, 1764.), njegova udovica Elizabeta, rođ. Žagarović (Pešta /?/, 1732. – Orahovica, 1781.), poduzimala je sve kako bi za sinove Josipa Alojzija (Orahovica, oko 1760. – Osijek /?/, 1801.) i Karla (Orahovica, 1765. – Feričanci, 1810.) potpuno osamostalila feričanački posjed.⁹ Iako je rođena u pravoslavnoj obitelji te je katoličanstvo prihvatila tek pred smrt, uspjela je ostvariti da se u Feričancima osnuje posebna rimokatolička župa, odnosno da se taj posjed i u crkvenom smislu odvoji od Orahovice.¹⁰ Stariji Petrov i Elizabetin sin Josip Alojzije pl. Mihalović bio je sudac Virovitičke županije, a godine 1791. kupio je i kuću u osječkom Gornjem gradu. Ondje je živio s obitelji, a upravljanje feričanačkim posjedom

prepustio je mlađem bratu Karlu,¹¹ oženjenom od 1797. godine Antonijom, rođ. groficom Pejačević (Našice, 1777. – Budim, 1838.), kćerkom Žigmunda grofa Pejačevića, koji je u to vrijeme upravljao susjednim vlastelinstvom sa sjedištem u Našicama. Njena sestra Ana Marija grofica Pejačević (1776. – 1863.) udala se za Ignjata baruna Hilleprand von Prandau (1749. – 1816.), vlasnika valpovačkog vlastelinstva, čime su članovi obitelji Mihalović učvrstili svoje društvene pozicije, povezavši se s dvije vrlo ugledne plemićke obitelji na području Slavonije. Uoči vjenčanja Karlo pl. Mihalović dao je u središtu Feričanaca, nedaleko župne crkve, podići jednokatnu kasnobarokno-klasicističku kuriju (između 1793. i 1796.). Nedavna istraživanja i obnova koja upravo traje pokazala su da je taj objekt »važan ulomak baštine Slavonije, kako s motrišta graditeljske povijesti s obzirom na tipološke i stilske veze koje uspostavlja sa srodnim suvremenim gradnjama u kontinentalnoj Hrvatskoj, tako i kao naručiteljski domet slavonskih vlastelina u tom kraju«.¹²

Smatramo da je podizanje kurije u Feričancima i njezino opremanje predmetima umjetničkog obrta i umjetninama bilo prijelomna točka za stvaranje obiteljske zbirke, jer se uz Antoniju i Karla pl. Mihalovića veže najstariji sačuvani materijal.¹³ Riječ je o dvojnim portretima (ulja na platnu) supružnika, vjerojatno nastalima povodom ili nedugo nakon njihova vjenčanja 1797. godine (sl. 1 i 2). Identični su po formatu (91 × 74 cm) i impostaciji dopojasno prikazanih likova odjevenih u svečanu odjeću, a rad su iste ruke, zasad neutvrđenog slikara, kojega vjerojatno treba potražiti u austrijskim ili mađarskim slikarskim krugovima toga razdoblja.¹⁴

U odnosu na te radove, portret Josipa pl. Mihalovića iz 1828. godine djelo je nešto manje kvalitetnog slikara, a datum nastanka slike i ime portretiranoga ispisani su na poleđini. Posrijedi je vjerojatno Karlov brat ili sin, a dimenzijama (87 × 70 cm), opremom i impostacijom lika, slika je nalik portretima Karla i Antonije. Iste slikarskoj ruci ili barem radionici skloni smo pripisati još jedan portret, koji je identičan po dimenzijama Josipovu portretu, a prikazuje Antonijina brata Ivana Nepomuka grofa Pejačevića (1765. – 1821.). Oba muškarca prikazana su na portretima gotovo dopojasno, u tamnim odijelima, sa zadignutim bijelim okovratnicima, ogrnuta crveno podstavljenim tamnim plaštevima. U usporedbi s portretima iste osobe u zbirci obitelji Pejačević u Našicama,¹⁵ djelo u Zbirci Mihalović svakako je rad manje kvalitetnoga bidermajerskog portretista. Ulazak tog djela u zbirku može se objasniti već spomenutom obiteljskom, a možda i prijateljskom vezom portretiranoga s nekim od članova obitelji Mihalović. Općenito, slabija slikarska kvaliteta umjetnina iz kasnog 18. i s početka 19. stoljeća u Zbirci Mihalović, u odnosu na umjetnine tog razdoblja u zbirkama obitelji Hilleprand von Prandau ili Pejačević, ukazuje na skromnije financijske mogućnosti obitelji Mihalović.¹⁶

Važno je istaknuti da je za Karlova upravljanja vlastelinstvom godine 1799. u Feričancima počela s radom pučka škola, a 1802. godine blagoslovljen je temeljni kamen za novu župnu crkvu sv. Duha. Ona je zamijenila staru drvenu kapelu sv. Bartola, za koju su vjerojatno Mihalović nabavili oltarnu palu sv. Bartola, pripisanu osječkom slikaru Paulu-

1. Nepoznati slikar, Antonija pl. Mihalović, rođ. grofica Pejačević, oko 1797., ulje na platnu, 91 × 74 cm, Zbirka Mihalović, Zagreb (foto: Badrov)

Anonymous painter, Antonija pl. Mihalović, née Countess Pejačević, around 1797, oil on canvas, 91 × 74 cm, Mihalović Collection, Zagreb

2. Nepoznati slikar, Karlo Ivan Kapistran pl. Mihalović, oko 1797., ulje na platnu, 91 × 74 cm, Zbirka Mihalović, Zagreb (foto: Badrov)
Anonymous painter, Karlo Ivan Kapistran pl. Mihalović, around 1797, oil on canvas, 91 × 74 cm, Mihalović Collection, Zagreb

su Antoniusu Senseru (1716. – 1758.),¹⁷ odnosno njegovoj slikarskoj radionici koja je djelovala na stilskim zasadama kasnoga austrijsko-mađarskog baroka, što je važan podatak za poznavanje odnosa obitelji Mihalović prema slavonskoj likovnoj sceni, koja je tada tek u povojima. Nova crkva, projektirana 1800. godine, bila je jednobrodna kasnobarokno-klasicistička građevina, a kasnije obnove, posebno ona izvedena u historicističkom stilu, nisu bile radikalne i nisu se negativno odrazile na njezin izvorni, i danas vidljiv izgled. Crkva je služila i kao mauzolej članova obitelji Mihalović.¹⁸

Karlov sin Žigmund pl. Mihalović (Feričanci, 1802. – Osijek, 1837.) od oca je naslijedio vlastelinstvo, a po obiteljskoj tradiciji bio je i član županijskog Sudbenog stola. Nakon njegove prerane smrti posjed je prešao u vlasništvo njegovih malodobnih nasljednika i mlađega brata Petra (Feričanci, 1806. – Feričanci, 1863.), koji će preuzeti vođenje obiteljskih poslova. Petrova prva supruga Marija, rođ. pl. Salopek, sestra bratove supruge Terezije (o kojoj nema pouzdanih biografskih podataka) umrla je odmah po njihovu preseljenju u Feričance, pa se uskoro između Petra i bratove udovice Terezije razvila veza u kojoj se rodio sin Edmund (Feričanci, 1842. – Budimpešta, 1929.), a 1843. i drugi sin. Nije utvrđeno jesu li i kada Petar i Terezija sklopili brak, no poznato je da su se razišli već 1844. godine, kada Terezija napušta Feričance, zajedno s Edmundom koji će ostvariti zapaženu glazbenu karijeru u Austriji i Mađarskoj.¹⁹

Galerija predaka u Zbirci Mihalović, koju su započeli stvarati Karlo i Antonija pl. Mihalović, nastavlja se povećavati i u vremenu kada Feričancima upravljaju njihovi sinovi Žigmund i Petar. U zbirci pronalazimo i njihove portrete, kao i portrete njihovih supruge, također ulja na platnu, impostacijom likova, dimenzijama i opremom vrlo slične starijim portretima, pa je moguće pretpostaviti da su bili naručivani upravo po uzoru na njih, ali ne istodobno. Ti portreti radovi su umjetnika skromnijih slikarskih mogućnosti, načinjeni između 1830-ih i 1850-ih godina. Portret Marije, rođ. pl. Salopek, slabije je kvalitete, a nešto bolji je portret Petra Mihalovića, vjerojatno najstariji u toj skupini, koji nosi karakteristike akademskog realizma sredine 19. stoljeća. Djelo je to profinjanih portretnih crta i vješto slikane svečane plemićke odore s krznenim mentenom. U odnosu na prethodno spomenuta djela taj portret ima i raskošniji pozlaćeni stilski okvir.

Petar je skrbio o posjedu do trenutka kada ga je mogao preuzeti Žigmundov sin Karlo (Dragutin) pl. Mihalović (Osijek, 1830. – Zagreb, 1918.). Osim sklonosti prema glazbi, Karlo se istaknuo i kao mecena na području likovne umjetnosti. Bio je prvi vlasnik čuvene mape crteža poznatoga udomaćenog slavonskog slikara Huga Conrada von Hötendorfa (1807. – 1869.) *Skizzen einiger Waldszenen so wie einiger historisch malerischen Ruinen Slavoniens*,²⁰ koju je kupio na Prvoj dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoj gospodarskoj

3. Nepoznati slikar (J. F. Mücke?), Karlo pl. Mihalović, oko 1861., ulje na platnu, 160 × 130 cm, Zbirka Mihalović, Zagreb (foto: Badrov)
Anonymous painter (J. F. Mücke?), Karlo pl. Mihalović, around 1861, oil on canvas, 160 × 130 cm, Mihalović Collection, Zagreb

4. Theodor Hamacher, Franciska pl. Mihalović, rođ. grofica Schaffgotsch, 1861., ulje na platnu, 224 × 150 cm, Zbirka Mihalović, Zagreb (foto: Goran Vranić)
Theodor Hamacher, Franciska pl. Mihalović, née Countess Schaffgotsch, 1861, oil on canvas, 224 × 150 cm, Mihalović Collection, Zagreb

izložbi, održanoj u Zagrebu 1864. godine. Za pozicioniranje von Hötzendorfa na slavonskoj likovnoj sceni taj je otkup sigurno bio vrlo poticajan, a obitelj Mihalović je na taj način ušla u krug lokalnih ljubitelja umjetnosti koji su podržali djelatnost Osječke crtačke škole i njenih profesora, među kojima von Hötzendorfa.

Karlo Mihalović oženio se 1861. godine s Franciskom, rođ. groficom Schaffgotsch (Wildschütz, 1835. – Zagreb, 1920.), iz ugledne šleske plemićke obitelji. Tim brakom dodatno je učvršćena veza Mihalovića s obitelji Pejačević, jer se u obitelj Schaffgotsch 1832. godine bila udala Katarina grofica Pejačević (1810. – 1890.), kći našičkog vlastelina Vincenta grofa Pejačevića.²¹

Skok kvalitete slika u obiteljskoj kolekciji najočigledniji je upravo u razdoblju Karlova upravljanja feričanačkim posjedom, pri čemu prvenstveno mislimo na dva reprezentativna portreta supružnika, koji su nastali u odvojenim prigodama i djela su različitih umjetnika. Karlov portret naslikan je vjerojatno uoči ili neposredno poslije vjenčanja 1861. godine (sl. 3). Veličinom (160 × 130 cm) i slikarskom kvalitetom ovo ulje na platnu koje lik portretiranoga prikazuje gotovo do ispod koljena, u tročetvrtinskom profilu, postavljen uli-

jevo ispred tamne neutralne pozadine, u svečanoj odori, s magnatskim nakitom, daje naslutiti ruku umjetnika vještoga u slikanju portreta tog tipa koji tada postaju uobičajenim u slavonskim plemićkim zbirkama, a naručivani su i od udomaćenih umjetnika poput Josipa Franje Mückea (1821. – 1883.). Budući da je u tom vremenu takvu kvalitetu portreta u Slavoniji mogao postići jedino Mücke, skloni smo to djelo potencijalno pripisati njegovom opusu, što bi detaljna istraživanja trebala opovrgnuti ili potvrditi, iako postoji mogućnost i da je naručeno izvan Slavonije. U prilog atribuiranju djela Mückeu, koji upravo u vrijeme nastanka Karlova portreta intenzivno portretira slavonsko plemstvo i članove bogatih građanskih obitelji, ide i evidentna sličnost u impostaciji likova i načinu izvedbe u nekim drugim njegovim djelima.²²

Portret Karlove supruge Franciske (sl. 4) u obiteljsku je zbirku stigao nakon njene udaje. Djelo (ulje na platnu, 224 × 150 cm) je signirao Theodor Hamacher (1825. – 1865.), njemački portretist i pripadnik Düsseldorfske slikarske škole. Umjetnina je nastala 1861., u godini vjenčanja Franciske i Karla te vjerojatno prikazuje Francisku kao mladenku, u punoj figuri, odjevenu u bijelu krinolinu sa širokim prozirnim dugim rukavima, u struku povezanu širokom ružičastom vrpcom, s velikim okruglim

privjeskom (medaljonom) na sredini vratnog otvora haljine. Portretirana stoji u eksterijeru, kao štafaža u prvome planu je desno do nogu velika kamena vaza s bujnim tamnozelenim dugoljastim listovima, a u drugom je planu raslinje šumarka. U trećem se planu desno nazire dio dvoetažne građevine s figuralnim skulpturama na vijencu, dok je lijevo vidljiv dio plavoga neba. Tijelo je blago okrenuto ulijevo, a lice udesno. Ruke su sklopljene na haljini, ispod struka, a ovalno lice nježnih crta uokviruje tamna, unatrag začešljana kosa. Re-rezentativnost slike dodatno naglašavaju njezine dimenzije i skupocjen pozlaćeni stilski okvir. U slavonskim plemićkim zbirka malo je tako raskošnih ženskih portreta s početka druge polovice 19. stoljeća, pa je pojava ove umjetnine u zbirci obitelji Mihalović time još značajnija.²³

Transfer djela iz obiteljskih zbirki supružnica u zbirke obitelji u koje ulaze udajom tipičan je način popunjavanja likovnih kolekcija i kod ostalih slavonskih plemićkih obitelji. Tako je i u Zbirci Mihalović identificirano čak sedam portreta članova obitelji Schaffgotsch, različitih tehnika i autora, pretežno iz prve polovice 19. stoljeća, koje je Franciska u Slavoniju donijela iz svojega roditeljskog doma (Wildschütza u Šleskoj). Među njima su, naravno, i portreti njenih roditelja, Franza Antona Gottharda grofa Schaffgotscha (1797. – 1875.) i Agathe, rođ. barunice Stillfried und Rattonitz (1797. – 1864.), kojima je *galerija predaka* u njenome novom domu u Feričancima bila posunjena.

Zbirka Mihalović u Zagrebu

Sa suprugom Franciskom Karlo je imao jedanaestero djece, od kojih će osmero doživjeti odraslu dob, a nekoliko ih ostvariti zanimljive životne priče. Njihova su djeca rođena u Feričancima i ondje su proveli rano djetinjstvo. Nije poznato iz kojih je razloga Karlo odlučio prodati feričanački posjed, no odluka o tome donesena je u trenutku kada su njegovi nasljednici trebali odabrati svoj životni put. Godine 1881. Karlo je kupio dvorac u Čepinu te jedan dio čepinskog posjeda, a koji je podigla plemićka obitelj Adamović, u koju je bila udana Karlova polusestra Oktavija pl. Adamović, rođ. pl. Mihalović (1830. – 1908.). Taj posjed dao je na upravljanje sinu Dimitriju (Feričanci, 1865. – Čepin, 1953.), a sinovima Edmundu (Feričanci, 1866. – Zagreb, 1950.) i Adrianu (Feričanci, 1867. – Klagenfurt, 1929.) bila je namijenjena vojna karijera, dok se sin Antun (Feričanci, 1868. – Zagreb, 1949.) školovao za pravnika i svoju je početnu karijeru vezao uz poslove u Slavoniji. Najstarija kći Marija (Feričanci, 1864. – 1904.) bila je redovnica. Nakon prodaje feričanačkog imanja i kupovine dijela čepinskog posjeda Karlo je ostatkom sredstava kupio kuću (gradsku palaču) u Demetrovoj ulici 5 na zagrebačkome Gornjem gradu, gdje se doselio 1885. godine, zajedno sa suprugom i najmlađom djecom, sinovima Hugom (Feričanci, 1874. – Zagreb, 1956.) i Ladislavom (Feričanci, 1875. – Zagreb, 1955.) te kćeri Anom (Feričanci, 1869. – ?). Kuća je djelo poznatoga zagrebačkog graditelja Janka Jambrišaka (1834. – 1892.).²⁴ Prvotno je bila vlasništvo baruna Collenbacha, pa obitelji Vakanović, a danas je dijelom još uvijek u rukama nasljednika obitelji Mihalović. Uvidom u inventar tog prostora može se zaključiti da je u

5. Nepoznati slikar, Agata grofica Pejačević, rođ. grofica Schaffgotsch, oko 1880., ulje na platnu, vis. 60 cm, Zbirka Mihalović, Zagreb (foto: Badrov)

Anonymous painter, Agata Countess Pejačević, née Countess Schaffgotsch, around 1880, oil on canvas, 60 cm in height, Mihalović Collection, Zagreb

Demetrovu 5 bio dopremljen namještaj i likovna djela iz Feričanaca. Nešto je likovnog materijala otamo zacijelo preneseno i u Čepin, otkuda su vjerojatno neke slike dospjele u posjed Muzeja likovnih umjetnosti u Osijeku, kako je već istaknuto u uvodu ovoga članka.

U posebnom stanu na jednoj od etaža Mihalovićeve kuće u Demetrovoj 5 živjela je i Franciskina sestra, Agata grofica Pejačević, rođ. grofica Schaffgotsch, koja se nakon smrti supruga Adolfa grofa Pejačevića doselila iz dvorca u Retfali. Pretpostavljamo da je i ona sa sobom iz Slavonije ponijela neke umjetnine, o čemu svjedoči nekoliko slika sačuvanih u Zbirci Mihalović. Među njima je njen dopojasni portret (sl. 5) u gotovo strogome lijevom profilu (ulje na platnu, oval, vis. 60 cm) koji ju prikazuje kao mladu ženu u tamnoj haljini, s crnim prozirnim velom u kosi, što upućuje na korotu, vjerojatno za jednim od roditelja ili za suprugom, prema čemu možemo okvirno datirati ovaj portret oko 1880. godine. Svježe prikazani inkarnat lica, svjetlucave oči i pomno slikani detalji skupocjenoga baršunastog ogrtača s krznem okovratnikom govore o izrazito iskusnom portretistu koji je ovaj intimni portret izveo u stilu akademskog realizma.

U Zbirci su sačuvana i dva portreta njenog supruga Adolfa grofa Pejačevića, od kojih je jedan otprije poznata litografija iz 1865. godine, rad bečkog autora Carla Goebela (1824. – 1899.), jednoga od omiljenih portretista ondašnjih plemićkih krugova. Istovjetna se grafika čuva u zbirci Hrvatskoga povijesnog muzeja u Zagrebu,²⁵ no primjerak u Zbirci Mi-

6. József Borsos, Adolf grof Pejačević, oko 1850., ulje na platnu, 100 × 83 cm, Zbirka Mihalović, Zagreb (foto: Badrov)

József Borsos, Adolf Count Pejačević, around 1850, oil on canvas, 100 × 83 cm, Mihalović Collection, Zagreb

halović ima iznimno kvalitetan, bogato rezbaren i pozlaćen okvir. Drugi Adolfov portret u Demetrovoj 5 (ulje na platnu, 100 × 83 cm) vrhunsko je slikarsko djelo, a prema zapisu na poleđini rad je Józsefa Borsosa (1821. – 1883.), mađarskog slikara, grafičara i fotografa.²⁶ I na ovome prikazu (sl. 6) Adolf nosi svečanu plemićku odoru, no portretiran je dopojasno i u mlađoj životnoj dobi, prema čemu sliku možemo datirati najkasnije oko 1850. godine.

Palača u Demetrovoj 5 postala je ubrzo po doseljenju obitelji Mihalović mjestom zapaženih glazbenih i društvenih događanja, a članovi obitelji pripadnicima zagrebačke društvene elite. Karlo je imao izraženu sklonost prema glazbi, tada već prepoznatljivu obiteljsku crtu, pa je bio na čelu Odbora za unapređivanje komorne glazbe i intenzivno muzicirao. Godine 1897. priredio je prvi komorni koncert svoga kvarteta, vjerojatno u vlastitoj kući, no nakon tragične smrti kćeri Marije obitelj nastavlja živjeti povučeno od javnosti.²⁷ Poslije Karlove i Franciskine smrti o obiteljskoj je baštini nastavio skrbiti sin Ladislav (Lato), koji je dio kuće naslijedio od roditelja, a dio otkupio od sestre Ane.

Najistaknutija osoba u generaciji Karlove i Franciskine djece bio je Antun. Školovan je u bečkom Theresianumu, tadašnjemu najelitnijem zavodu za odgoj plemićkih sinova, a potom je u Beču i Grazu studirao pravo i ostvario zapaženu karijeru kao pravnik i političar.²⁸

U braku s mađarskom plemkinjom Gabrielom, rođ. Kégl von Csala (Csala, 1867. – Zagreb, 1953.) Antun je imao sina

Pavla (Csala, 1902. – Zagreb, 1979.) i kćer Agatu (Čepin, 1901. – London, 1997.). Umro je 1949. godine, zaboravljen i napušten od javnosti, stanujući na imanju Prekrižje, zahvaljujući dobročinstvu hrvatske slikarice Vere barunice Nikolić-Podrinske (1886. – 1972.). Njegova udovica Gabriela provela je svoje posljednje dane u Demetrovoj 5, kao i njihov sin Pavle sa suprugom Marianom, rođ. Kégl von Csala (1909. – Zagreb, 1967.), u čijem braku nije bilo djece.

Odstupivši 1919. s položaja hrvatskog bana, Antun se povukao na svoje imanje uz dvorac Kerestinec. Iz njegove je ostavštine u Demetrovu 5 dospjelo nekoliko slika, među kojima i Antunovi portreti kojima je autor Maksimilijan Vanka, o čemu će biti riječi u posebnom poglavlju ovoga rada.

U Zbirci Mihalović sačuvana su još neka djela povezana s Antunom, poput portreta njegovoga zeta Milana Antića iz 1934. godine, crteža slikara Božidara Jakca (1899. – 1989.). Tu je i portret Karla Kégl von Csala (ulje na platnu, 101 × 85 cm), vjerojatno oca Antunove supruge Gabriele i stoga bliskog rođaka njegove snahe Mariane. Obitelj Kégl von Csala posjedovala je raskošan neorenesansni dvorac nedaleko Székesfehérvára (Stolni Biograd) u Mađarskoj, pa autora tog portreta treba tražiti u mađarskim slikarskim krugovima druge polovine 19. stoljeća.

Uz navedena djela te nekoliko zasad neidentificiranih portreta, u Zbirci Mihalović nalaze se i slike drugih žanrova, u raznim tehnikama, no nažalost većini autorstvo još uvijek nije utvrđeno. Upitna im je i provenijencija, odnosno teško je ustanoviti kada su i kako ušla u zbirku. Jedna *genre* scena uglednoga mađarskog slikara Antala Szirmaia (1860. – 1927.) s prizorom žene koja s djetetom skuplja pokošenu travu daje naslutiti da je barem dio tih djela u zbirku ušao iz nasljedstva ili posredstvom žena iz obitelji Kégl von Csala. Nekoliko litografija u zbirci su prikazi vojnih časnika i scene revolucionarnih zbivanja 1848. godine, što je razumljivo za obitelj koja je imala istaknute članove u vojsci, a posebno je zanimljiva grafika *Turčin u Mihalovićevoj četi*, sa živopisnim likom vojnika u pejzažu koji nosi fes na glavi i nekoliko pištolja zataknutih za pojas. To je pravi *memento* na slavnu ratničku prošlost predaka obitelji Mihalović. Ako je signatura na slici dobro pročitana, riječ je o djelu uglednoga njemačkog slikara i grafičara Friedricha Christiana Reinermanna (1764. – 1835.), a pretpostavljamo da je bilo nabavljeno još za boravka obitelji u Feričancima.

Zanimljiv je i niz od pet litografija u boji većega formata (90 × 112 cm) koje uprizoruju scene s konjima (kočije s konjima, prizor iz lova s konjima), a rad su Antona Zampisa (1820. – 1883.), austrijskoga grafičara i slikara *genre* scena. Istoj tematici pripada i grafika s prikazom jahačice u lovu koja preskače ogradu, zasad neutvrđenoga engleskog autora. Prizori s konjima, ergele, lov s konjima i slične scene česta su tema slika u zbirkama slavonskoga plemstva, koji su u povijesti našega konjogojstva i lovstva imali vrlo istaknutu ulogu. Djela te tematike u Zbirci Mihalović najvjerojatnije su također donesena iz Feričanaca.²⁹

Uza spomenuti crtež Božidara Jakca, slovenskog slikara koji je svojim dugim djelovanjem obilježio gotovo cijelo 20. stoljeće, u zbirci nalazimo djelo još jednoga modernog do-

maćeg umjetnika. To je prizor seoske ulice, akvarel Mihovila Krušlina (1882. – 1962.), za kojeg možemo pretpostaviti da je bio akvizicija Ladislava pl. Mihalovića, jer su se obojica kretala u zagrebačkim umjetničkim krugovima prve polovine i sredine 20. stoljeća. Djelo je tipično za opus toga slikara, izvedeno u tradiciji akademskoga realizma, pomalo lirskog ugođaja i profinjene koloristike.

Jedina sačuvana skulptura u Zbirci Mihalović je *Puran*, rad Roberta Frangeša Mihanovića (1872. – 1940.) u bronci iz 1902. godine za koji je teško odrediti točan način akvizicije, no poznato je da je kipar boravio u Slavoniji, osobito u Čepinu, pa je možda s Mihalovićima uspostavio i poznanstvo. Skulpture su u zbirkama slavonskog plemstva, pa tako i u Zbirci Mihalović, bile rijetke.³⁰

Dio likovnog materijala iz Zbirke Mihalović vjerojatno je završio i u posjedu druge Karlove djece, primjerice kod sina Huga pl. Mihalovića, koji je ostvario zapaženu karijeru kao svećenik, profesor na zagrebačkoj bogosloviji i glazbenik.³¹

Nakon smrti roditelja i tetke Agate grofice Pejačević, Ladislav pl. Mihalović je kuću u Demetrovoj 5 podijelio na stanove koje je iznajmljivao i tako se uzdržavao. Nije se ženio niti imao djece, a život je posvetio glazbi, književnosti i umjetnosti, intenzivno prateći likovnu i glazbenu scenu onodobnog Zagreba. Bio je ljubitelj i mecena Hrvatskoga narodnog kazališta, pa se čak spominje i njegova želja da postane intendant u toj kući. Prijateljivao je s poznatim osobama tadašnjega umjetničkog života, kao književnicima Ivom i Lujom Vojnovićem, skladateljicom Dorom groficom Pejačević te slikarom Maksimilijanom Vankom.³²

Nakon Drugoga svjetskog rata Ladislav je uspio zadržati samo stan na prvome katu (*piano nobile*) u Demetrovoj 5 i ondje okupiti svu preostalu baštinu svojih predaka, roditelja i brata Antuna, no slutimo da je bio primoran i prodavati dio obiteljskog nasljedstva, pa tako i umjetnina. Oporukom je stan ostavio Antunovoj djeci, Agati i Pavlu, a dio pokretnina svojoj dugogodišnjoj vjernoj domaćici. Jedan od svojih portreta (djelo M. Vanke) želio je ostaviti Modernoj galeriji u Zagrebu, a reprezentativne portrete svojih roditelja Galeriji likovnih umjetnosti u Osijeku. Legat je osporio njegov nećak Pavle pl. Mihalović i u zamjenu za portrete osječke galeriji (danas Muzeju likovnih umjetnosti u Osijeku) poklonio već spomenutu mapu crteža H. C. von Hötzendorfa.³³ Pavle pl. Mihalović umro je bez nasljednika, pa je stan s cjelokupnim inventarom pripao kćerima njegove sestre Agate Antić, Jelisaveti i Olgi, koje su nakon Drugoga svjetskog rata novi dom pronašle u Engleskoj. Nakon smrti Jelisavete koja se nije udavala i nije imala djece, stan je danas u vlasništvu njene sestre, Olge Cahursky i njenih nasljednika. U stanu se nalaze likovna djela naslijeđena od obitelji Mihalović, vrijedne obiteljske arhivalije, knjige, fotoalbumi te drugi predmeti, poput stilskog namještaja, porculana, pribora za jelo itd.

Slike Maksimilijana Vanke u Zbirci Mihalović

O postojanju Vankinih slika u Zbirci Mihalović pisano je već u nekim tekstovima, no izostao je sustavniji pregled

umjetnina, s obzirom na to da su desetljećima bile skrivene od javnosti, nisu ni izlagane.³⁴ Uz Antunov portret M. Vanke iz osječkog Muzeja likovne umjetnosti, nekoliko umjetnina i predmeta iz palače u Demetrovoj 5 predstavljeno je publici 2021. godine na izložbi *Umjetnost slavonskog plemstva – vrhunska djela europske baštine*, što je omogućilo i njihovu stručnu valorizaciju. Iz zagrebačke su zbirke izloženi portreti Franciske, rođ. grofice Schaffgotsch, te Vankini portreti njezinih sinova, braće Ladislava i Antuna pl. Mihalovića.³⁵

Opus Maksimilijana Vanke (Zagreb, 1889. – Porto Vallarta, Meksiko, 1963.) u hrvatskoj povijesti umjetnosti dosad nije cjelovito interpretiran, iako su mu djela tijekom proteklih nekoliko desetljeća bila izlagana na tematskim i problemskim izložbama, a njegovim se djelovanjem bavio niz istaknutih likovnih kritičara i povjesničara umjetnosti.³⁶ Vankino je ime zastupljeno u svim važnijim pregledima hrvatske umjetnosti 20. stoljeća, no još uvijek nije uspostavljen *catalogue raisonné* njegova stvaralaštva, ponajprije zbog činjenice da je umjetnik relativno rano (1934.) otišao iz Hrvatske i veliki dio svoga opusa ostvario u Sjedinjenim Američkim Državama. Posljednja retrospektivna izložba, održana u Galeriji Klovićevi dvori 2002. godine, uspjela je tek djelomično okupiti njegova djela i ukazati na potrebu daljnjeg istraživanja i interpretacije.³⁷ Razlog tome je ne samo raznolikost Vankina stvaralaštva, kako tematski, tako i u smislu zastupljenih umjetničkih tehnika, nego i geografska disperziranost djela koja prate njegov životni put koji se odvijao na dva kontinenta, u Europi i Americi, te nizu putovanja diljem svijeta. Najveći broj njegovih djela u Hrvatskoj u vlasništvu je Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i čuva se, kao legat obitelji Vanka, u Korčuli. Iznimno vrijednu sintezu slikarovog stvaralaštva, pregled kritičkih razmišljanja o njegovom opusu te *online* izložbu tih umjetnina objavila je na mrežnim stranicama HAZU kustosica Strossmayerove galerije Ivana Gržina.³⁸ Ističemo i doktorsku disertaciju Nikole Viznera iz 2004. *Hrvatsko-američki slikar Maksimilijan Vanka*, obranjenu na Sveučilištu u Zadru 2005. godine.³⁹ U njoj su rasvijetljeni neki detalji iz Vankina života i ispravljeni netočni biografski podatci koji su se pojavljivali u literaturi, a veća je pozornost usmjerena na slikarovo djelovanje u Americi. Unatoč novim podacima, relativno opsežnoj bibliografiji i priloženim fotografijama djela koja inače nisu dostupna javnosti, izostao je nažalost sustavan i cjelovit pregled Vankina opusa.⁴⁰

Rana faza Vankina djelovanja vezana je uz školovanje na zagrebačkoj likovnoj akademiji te u Bruxellesu, gdje u njegovoj formativnoj umjetničkoj fazi bilježimo zapaženi stvaralački uzlet. Istraživači njegovog opusa smatraju da su mu djela bila inspirirana španjolskim i nizozemskim slikarstvom starih majstora, a da je odlučujuću ulogu u njegovom formiranju imao utjecaj secesije, posebno rad njegovog suvremenika, baskijskog slikara Ignacija Zuloage y Zabaleta (1870. – 1945.). N. Vizner upozorio je, k tome, i na važne Vankine kontakte sa slikarstvom Edvarda Muncha (1863. – 1944.) i Jamesa Ensora (1860. – 1949.), a posebno na izravan utjecaj Vankina profesora Jeana Delvillea (1867. – 1953.), smatrajući da se njihov utjecaj očituje u odmaku Vankina slikarstva od akademskog realizma prema postimpresionizmu, ekspresionizmu i simbolizmu, što će sve učiniti njegovo stvaralaštvo iznimno eklektičnim.

7. Maksimilijan Vanka, Antun pl. Mihalović, 1918., ulje na platnu, 220 × 170 cm, Zbirka Mihalović, Zagreb (foto: Goran Vranić)

Maksimilijan Vanka, Antun pl. Mihalović, 1918, oil on canvas, 220 × 170 cm, Mihalović Collection, Zagreb

Smatra se da su Vankini navodni plemićki korijeni, kao ostavljenoga izvanbračnog djeteta za kojeg su se skrbile različite osobe, omogućili njegovo kretanje u visokim društvenim krugovima, u kojima je i dosegao svoj umjetnički vrhunac. U svojoj vili na Korčuli osnovao je slikarsku koloniju, gdje je prijateljevao, među ostalim, s uglednim osobama iz domaćih umjetničkih krugova, s Mirkom Račkim, Vladimirom Becićem, Ljubom Babićem, Brankom Šenoom itd.⁴¹ Među važna poznanstva ubrajamo ona s Nastom Rojc, Verom pl. Nikolić Podrinskom i Dorom groficom Pejačević, koju je 1917. naslikao u perivoju našičkog dvorca s violinom u ruci.⁴²

Otkrivena korespondencija između Dore Pejačević i slikara baca više svjetla na okolnosti nastanka tog portreta, ali i

odnos između dvoje umjetnika te neke detalje iz njihova života i rada;⁴³ u jednome pismu spominje se i *zmaj Lato*, a pretpostavljamo da se radi o Lati – Ladislavu pl. Mihaloviću, njihovom zajedničkom prijatelju. Iz Vankina je opusa i sačuvane građe (primjerice fotografija) razvidno da je slikar imao prisan odnos ne samo s Dorom i Ladislavom, nego i njegovim bratom, Antunom pl. Mihalovićem te pripadnicima grofovske obitelji Mailath iz Donjeg Miholjca. Pretpostavljamo da je do intenzivnije nazočnosti Vanke u Slavoniji i kontakata s Dorom te boravaka na posjedima slavonskih plemićkih obitelji došlo uoči i/ili nakon grupne izložbe održane u Osijeku 1916. godine, na kojoj je Vanka sudjelovao s nekoliko radova.⁴⁴ Osim spomenutog portreta Dore grofice Pejačević

8. Maksimilijan Vanka, Antun pl. Mihalović, 1924., ulje na platnu, 170 × 110 cm, Zbirka Mihalović, Zagreb (foto: Goran Vranić)

Maksimilijan Vanka, Antun pl. Mihalović, 1924, oil on canvas, 170 × 110 cm, Mihalović Collection, Zagreb

9. Maksimilijan Vanka portretira Antuna pl. Mihalovića, 1924., fotografija iz obiteljskog albuma, Zbirka Mihalović, Zagreb (foto: Goran Vranić)

Maksimilijan Vanka portrays Antun pl. Mihalović, 1924, photo from the family album, Mihalović Collection, Zagreb

te portreta članova obitelji Mihalović, naslikao je i Ladislava grofa Mailatha; njegov portret vjerojatno je izložen na izložbi *Lade* u Osijeku 1921. godine (naveden je kao *Portret grofa g. L. M.*). Na istoj je izložbi vjerojatno bio izložen i veliki portret Antuna pl. Mihalovića iz 1918. godine (naveden kao *Portret g. A. pl. M.*).⁴⁵ Tijekom boravka u Slavoniji Vanka je naslikao i nekoliko pejzaža koji se navodno čuvaju u jednoj osječkoj privatnoj zbirci, a prikazuju slavonske krajolike s visokim horizontom.⁴⁶ Pretpostavljamo da je za obitelj Mailath izveo još neka djela, no nakon prodaje njihovog posjeda i dvorca u Donjem Miholjcu poslije Prvoga svjetskog rata sudbina te likovne zbirke je zasad nepoznata.

Nakon ženidbe za Margaret Stetten (1907. – 1997.) i rođenja kćeri, Vanka je uskoro otišao u Sjedinjene Američke Države, gdje radi različite tematske cikluse kombinirajući anglosaksonsku kulturu s tradicijom hrvatskog podneblja, no djela mu nisu dostigla raniju slikarsku kvalitetu.⁴⁷

Pregled njegovih radova u Zbirci Mihalović započinjemo portretima. Riječ je o tri portreta Antuna pl. Mihalovića te

dva portreta njegova brata Ladislava, koja nose tipične karakteristike Vankina stvaralaštva. Slikani su ekspresivnim rukopisom, pretežno tamnije skale boja s pokojim svjetlosnim akcentom, ponekad teatralne impostacije, često s pejzažima u pozadini, u koje Vanka stavlja poneki topografski element, povezan sa životom portretiranoga. Portreti odaju i slikarovo poznavanje psihološkog stanja likova jer su portretirane osobe bile dio njegovoga prijateljskog kruga.

Najreprezentativniji portret potječe iz 1918. godine (ulje na platnu, 220 × 170 cm) i prikazuje Antuna pl. Mihalovića u cijeloj figuri u magnatskoj odori s baršunastim mentenom u bordo boji podstavljenim crvenom svilom te obrubljenim krznom, s crnim čizmama koje imaju dekorativne sare (sl. 7).

Za Vankine portrete karakterističan je smještaj lika ispred pejzaža, za koje neki povjesničari umjetnosti smatraju da su imaginarni, no upravo na ovome primjeru Vanka pokazuje da pozicioniranje lika simbolički povezuje s toposom. Kao što je na portretu Dore Pejačević prikazan perivoj našičkog dvorca, u kojem je odrasla i bila nadahnuta za skladanje, tako

je Antunov lik smješten ispred njegova dvorca Kerestinec i vedute Zagreba. U slikanju pozadine koja korespondira s likom, Vanka koristi tamnoljubičaste, plave, sive i sivozelene tonove, koji uz jake slikarske geste, odnosno poteze kistom i pokoji proboj svjetlije boje djeluju mistično, pa čak i turbano. Umjesto očekivane auličke kompozicije, s naglašenom simbolikom vlasti, Vanka slika urbani krajolik, obogaćujući pozadinu slikanom arhitekturom koja je povezana sa životnim putem portretiranoga. Pozadina je slikarski slobodnija te jače naglašava slikarov pomalo mistični ekspresionizam, a u prikazivanju lika držao se ustaljenih konvencija portretiranja u cijeloj figuri u strogom stavu, s iskorakom i lijevom rukom o boku, dok u desnoj ruci smješta balčak mača i kalpak. Reprezentativnost portreta vezana je i uz činjenicu da je portretirani u trenutku nastanka slike bio hrvatski ban, posljednji u nizu obnašatelja te značajne političke funkcije tijekom višestoljetne političke vezanosti Hrvatske s Ugarskom i Austrijom.

Kao komparativni primjer za portret Antuna Mihalovića unutar slikarovog opusa može se navesti djelo koje mu prethodi, *Portret Maje M. de Strozzi*, izlagano na Izložbi hrvatskih umjetnika u Osijeku 1916. godine. Lik portretirane prikazan je također u punoj figuri, naglašene geste desne ispružene ruke, s lijevom rukom na grudima, u raskošnom kostimu i u bogato oslikanom interijeru. Niz Vankinih djela vezano je uz velikane hrvatske umjetnosti. U ovome slučaju radi se o jednoj od najznačajnijih hrvatskih glumica s prijelaza iz 19. u 20. stoljeće, Maji (Mariji) Ružička-Strozzi (1850. – 1937.). Tom nizu pripada i portret glazbenika Mirka Medakovića (*Portret muzičara Emericha / Moj prijatelj muzičar* iz 1915. godine), dok u emigraciji Vanka slikarski prati karijere sopranistice Milke Trnine (1863. – 1941.), violinista Zlatka Balokovića (1895. – 1965.) te balerine, koreografkinje i pedagoginje Mije Čorak Slavenski (1916. – 2002.). Poznato je da je Vanka radio nacрте kostima za nastupe M. Trnine i M. Čorak Slavenski u Americi (1937. i 1939.),⁴⁸ dok je Z. Balokovića portretirao.

Ističemo Vankinu prisutnost u umjetničkim krugovima jer se u istom društvu kretao i Ladislav pl. Mihalović, pa pretpostavljamo da je do njihovoga prisnijeg odnosa upravo i došlo zbog sličnih interesa. Zanimljivo je istaknuti da su u Demetrovoj 5 stanovali Milka Trnina, slikar Josip Crnobori (1907. – 2005.) i njegova rođakinja, glumica Marija Crnobori (1918. – 2014.), koji su prijateljevali sa stanodavcem Ladislavom pl. Mihalovićem, ali i slikarom Vankom te ostali u kontaktu s njegovom obitelji i nakon njihovog odlaska u Sjedinjene Američke Države.⁴⁹ Ladislav je podržavao Crnoborijev rad, kupovao njegove umjetnine, a on mu je zauzvrat naslikao nekoliko portreta; ti su portreti sačuvani, ali nije nam poznata sudbina drugih slika koje je Ladislav kupio od umjetnika.⁵⁰

Na spomenutoj izložbi baštine slavonskog plemstva u Galeriji Klovićevi dvori 2021. godine Antunov portret iz 1918. godine bio je izložen zajedno s još jednim Vankinim portretom istoga lika iz 1924. godine, danas u fundusu Muzeja likovnih umjetnosti u Osijeku, u sklopu izložbene cjeline *Od reprezentacije do samopropagande*.⁵¹ Potonji je portret daleko konvencionalniji u pristupu, manjih je dimenzija, a

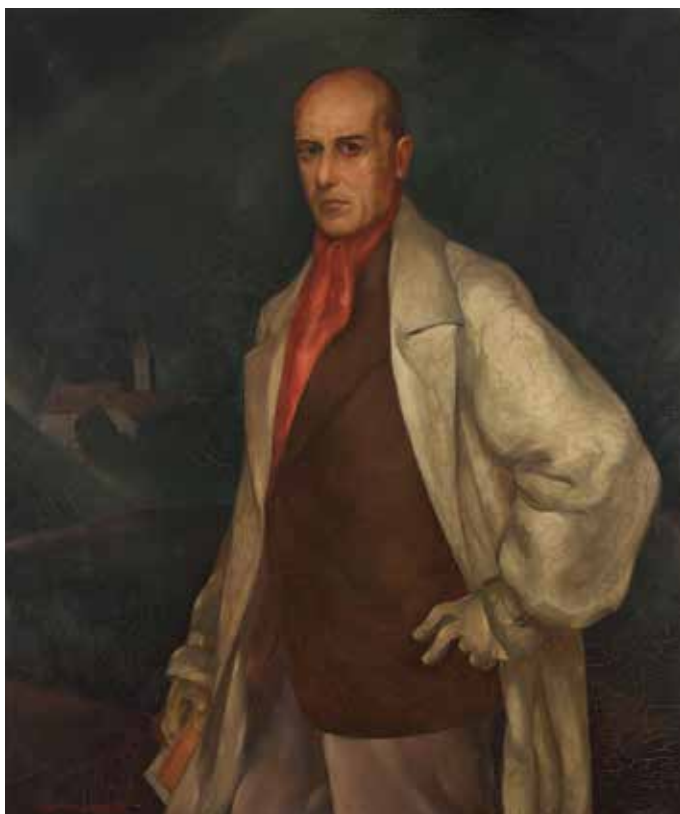
10. Maksimilijan Vanka, Antun pl. Mihalović, oko 1920., sangvina, oval, vis. 55 cm, Zbirka Mihalović, Zagreb (foto: Badrov)

Maksimilijan Vanka, Antun pl. Mihalović, around 1920, sanguine, oval, 55 cm in height, Mihalović Collection, Zagreb

vjerojatno je izveden u prigodi dobivanja zasad neutvrđenog odlikovanja s kojim je portretirani prikazan.

Drugi Antunov portret u Zbirci Mihalović (sl. 8) prikazuje ga u sjedećem položaju, u punoj figuri, ispred neidentificiranog pejzaža, koji zbog oštećenja slike ne možemo sa sigurnošću prepoznati, no koji također ima notu mističnosti. Slika je također impozantnih dimenzija (170 × 110 cm) i nije datirana. Lik je zaogrnut dugim mentemom, s lijevom rukom podbočenom o koljeno, dok desnom gestualno pokazuje tri prsta, a pored njega na podu se nalaze listovi (dokumenti?). Lice mu ima stroge crte, a zbog specifične atmosfere, tamnoga kolorita, impostacije lika i njegove psihologizacije, odnosno simboličnosti prikaza, ovo djelo možemo smatrati tipičnim iskazom Vankina ekspresionističko-simbolističkog pristupa portretiranju. Izražajnošću, postavom lika, dubokim pejzažem u pozadini, istaknutim fizionomijskim crtama portretiranoga, naglašenom gestom ruke i specifičnom, tamnijom gamom boja, slika asocira na stariji slikarov *Portret muzičara Emericha* (iz 1915. godine).⁵² Položajem sjedećega, dopojasno prikazanog lika te izvedbom dubokog pejzaža iza njega ovo ostvarenje nalikuje i Vankinu *Portretu Gustla Frankla* iz 1918. godine.⁵³ Nažalost, velika oštećenja slike onemogućavaju detaljniju analizu.

Drugi portret Antuna pl. Mihalovića svakako je intimnijeg karaktera od onoga iz 1918. godine, a prema datiranoj foto-

11. Maksimilijan Vanka, Ladislav/Lato pl. Mihalović, 1929., ulje na platnu, 120 × 114 cm, Zbirka Mihalović, Zagreb (foto: Goran Vranić)
Maksimilijan Vanka, Ladislav/Lato pl. Mihalović, 1929, oil on canvas, 120 × 114 cm, Mihalović Collection, Zagreb

12. Maksimilijan Vanka uz portret Ladislava pl. Mihalovića (foto: Arhiv Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu, Fond Fotodokumentacija)
Maksimilijan Vanka with his portrait of Ladislav pl. Mihalović

grafiji (sl. 9) na kojoj je prikazan Vanka s paletom uz visoko podignut štafelaj na kojem nastaje ovaj portret, nastao je 1924. godine.⁵⁴

Treći Vankin portret Antuna pl. Mihalovića koji se čuva u Zbirci je ovalni portret, visine 55 cm, s prikazom glave *en face* (sl. 10). Riječ je o crtežu slikanom sangvinom na papiru, energičnih poteza i vrlo uspjelog prikaza markantnih crta muškarca u zrelim godinama, što je upravo tipično za Vankine radove u ovoj tehnici, gdje je kroz efekte impostacije likova, jaku igru svjetla i sjene te naglašenu psihologizaciju ili gestualnost postizao vrhunsku kvalitetu portreta.⁵⁵ S obzirom na to da je pronađen podatak da je Vanka na grupnoj izložbi skupine *Lada* 1920. godine u Salonu Ullrich u Zagrebu uz *Portret skladateljice Dore grofice Pejacsevich* izložio i *Portret g. A. pl. M., sanguine*, skloni smo pretpostaviti da se radi upravo o ovome djelu, što ga datira u razdoblje između 1918. (vrijeme nastanka velikog portreta A. pl. Mihalovića kao bana) i godine održavanja ove izložbe.⁵⁶ Očigledno su portretirani i umjetnik ostvarili prisniju vezu jer uz reprezentativni portret Mihalović naručuje ili dobiva na dar ovaj osobniji, intimniji prikaz svoga lika.

Osim Antunovih portreta, u Zbirci Mihalović sačuvana su i dva Vankina portreta njegovog brata Ladislava. Na prvome, većeg formata (ulje na platnu, 120 × 114 cm), datiranom u 1929. godinu (sl. 11),⁵⁷ Ladislav/Lato stoji u ležernoj pozi, u tročetvrtinskom profilu, prikazan gotovo do koljena, u svijetlome raskopčanom kaputu, smeđem sakou i svijetlim hlačama, s crvenim rupcem (šalom) vezanim oko vrata. Prstima lijeve ruke naslanja se na tijelo, dok u opuštеноj desnoj ruci drži knjigu. Na rukama nosi svijetle rukavice. Crte lica su gotovo stroge, pogled upućen gledatelju. U pozadini je tipična Vankina duboka perspektiva, u ovome slučaju ostvarena prikazom vedute nekog kompleksa zgrada među kojima prepoznajemo zvonik – možda kompilacija prikaza građevina na zagrebačkome Gornjem gradu. Impostacija lika i način odijevanja upućuju na sklonost portretiranoga umjetnosti, književnosti i njegov bonvivanski način života, u što je Vanka njihovim druženjem bio upućen, a o tim zajedničkim trenutcima svjedoči i postojanje nekoliko fotografija slikara Vanke u obiteljskom fotoalbumu koji se također čuva u stanu nasljednika obitelji Mihalović u Demetrovoj 5.

Drugi Vankin portret Ladislava pl. Mihalovića u Zbirci Mihalović (sl. 13) daleko je intimniji u pristupu, što se očituje u načinu prikaza lika i odustajanju od velikog formata, jer je riječ o ulju na platnu skromnih dimenzija (46,5 × 38 cm). Na njemu je prikazana samo Latina glava, *en face*, sa spuštenim pogledom, naborana čela, kao da intenzivno gleda u nešto ili čita. Ladislav je odjeven u zakopčani crveni sako (vestu?) bez okovratnika, s crnim rubom, nosi bijelu košulju s uskom žutom kravatom. Portret je slikan nanošenjem gotovo čistih ploha boja te jasno naznačenih granica formi, na tragu Gauguinova postimpresionističkoga i simbolističkoga stila. Takav neuobičajen, neformalan pristup u portretiranju jasno naglašava prisnu vezu portretiranoga i umjetnika, pa smo skloni datirati djelo u rane 1930. godine, odnosno u vrijeme nakon prvoga spomenutog Latina portreta.

Uz opisane portrete, u Zbirci su pronađena još dva signirana Vankina djela slabije slikarske kvalitete. To je prikaz kitice raznobojnog cvijeća na tamnoj neutralnoj pozadini (ulje na platnu, 50 × 80 cm, sign. d. l. *Maksimilijan Vanka*) i ženski

13. Maksimilijan Vanka, Ladislav/Lato pl. Mihalović, oko 1930., ulje na platnu, 46,5 × 38 cm, Zbirka Mihalović, Zagreb (foto: Jasna Jurković)

Maksimilijan Vanka, Ladislav/Lato pl. Mihalović, around 1930, oil on canvas, 46.5 × 38 cm, Mihalović Collection, Zagreb

akt (pastel?, 52 × 30 cm, sign d. d. à LATO 27, l. d. Vanka), čiju simboliku treba dodatno istražiti. Sačuvan je i jedan vrlo mističan prikaz jelena uz jezero noću, s vrlo ekspresivnim načinom slikanja (ulje na platnu, manji format), koji bismo eventualno također mogli pripisati Vanki. Isključimo li taj nesigurni rad, u Zbirci Mihalović sačuvano je pet portreta, jedna mrtva priroda i jedan akt Maksimilijana Vanke, ukupno sedam njegovih djela.

Zaključak

Nakon što je Zbirka Mihalović pratila sudbinu članova obitelji, mijenjala lokacije i vlasnike, danas možemo govoriti samo o preostalim umjetninama, bez mogućnosti preciznog sagledavanja njenoga nekadašnjeg sadržaja. Ostaci zbirke danas se čuvaju kod nasljednika obitelji u njihovoj palači na

zagrebačkome Gornjem gradu. Pretpostavljamo da su brojne umjetnine s vremenom završile kod drugih nasljednika, rođaka i prijatelja, a stjecajem okolnosti dio ih je vjerojatno bio uništen ili prodan. No i preostale umjetnine daju naslutiti osnovne crte kolekcije te omogućavaju njenu usporedbu s drugim likovnim kolekcijama slavonskih plemićkih obitelji. Recentnim istraživanjima identificirano je šezdesetak djela iz obiteljske zbirke Mihalovića – 35 portreta (najviše ulja na platnu), 27 slika ostalih tematika (pejzaži, marine, *genre scene*, vedute...) te jedna skulptura. Taj opseg jasno potvrđuje već iznesenu tvrdnju da je okosnicu zbirke predstavljala *galerija predaka*, jer se izuzev tri portreta neutvrđenih osoba sav identificiran materijal odnosi na likove članova ili rođaka obitelji Mihalović. Zbirka Mihalović počela se formirati u obiteljskoj kuriji u Feričancima, prikupljanjem portreta živućih, ali i pokojnih članova obitelji, a obogaćivala se i ulaskom likovnog materijala iz s njima srođenih obitelji (Pejačević, Schaffgotsch, Szalopek, Kégl von Csala). Umjetnine su isprva djela stranih autora, no kasnije se Mihalovići daju portretirati i kod udomaćenih umjetnika, što će pokazati daljnja istraživanja obiteljskih portreta, osobito onih za koje postoji mogućnost da im je autor Josip Franjo Mücke. Posebno je značajna akvizicija u Zbirci bila čuvena mapa crteža iz Slavonije, djelo utemeljitelja Osječke crtačke škole Huga Conrada von Hötzendorfa. Uz *galeriju predaka*, kolekcija je obogaćivana i djelima druge tematike, među kojima su pejzaži, mrtve prirode, *genre scene*, a osobito one koje prikazuju vojne scene ili scene s konjima, što je povezano s povijesti obitelji.

Na kraju kolekcionarskih aktivnosti obitelji Mihalović osobito se ističe veza sa slikarom Maksimilijanom Vankom, o čemu svjedoči čak pet sačuvanih portreta nastalih u razdoblju od 1918. do sredine 1930-ih, odnosno slikarovog odlaska iz Hrvatske. Portretirani su istaknuti članovi obitelji Mihalović, braća Antun i Ladislav pl. Mihalović, a potonji se posebno istaknuo kao mecena i ljubitelj umjetnosti. Najvećim su dijelom to vrlo reprezentativni portreti, kako u smislu formata, tako i slikarskog pristupa, u kojima se iznimno vješto pomiruju kvalitete akademskoga realističkoga portreta s ekspresionističkim i simbolističkim crtama, što je tipično za Vankin opus u kojem dominira eklektičan stil. Iako ga zbog eklekticizma neki likovni kritičari i povjesničari umjetnosti ne smatraju vrhunskim umjetnikom, ta djela potvrđuju tezu da su mu portreti možda i ponajbolji dio opusa, u kojem nisu zapažena veća odstupanja u kvaliteti ostvarenja. S obzirom na to da su opisana Vankina djela iz Zbirke Mihalović prvi put sumarno predstavljena i opisana u ovome tekstu, smatramo da će daljnje istraživanje pomoći povjesničarima umjetnosti u dopunjavanju spoznaja o ukupnom radu umjetnika intrigantne biografije. Ovo istraživanje i pronalazak djela daju doprinos revalorizaciji njegovog opusa unutar korpusa hrvatske umjetnosti prve polovine 20. stoljeća.

Bilješke

- 1
Ovaj je rad sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost projektom IP-2018-01-9364 *Umjetnost i država u Hrvatskoj od prosvjetiteljstva do danas*.
- 2
Prvi je o obitelji Mihalović pisao hrvatski novinar i povjesničar Josip Horvat (1896. – 1968.), rodom iz Čepina, koji je i osobno poznao članove njihove obitelji, vidjeti: JOSIP HORVAT, *Hrvatski panoptikum*, Zagreb, 1965. (reprintirano 1982. i 2007.); JOSIP HORVAT, *Stranke kod Hrvata – Mihalovići*, Vinkovci, 1994. O povijesti Mihalovića u kontekstu njihovog vlasništva orahovičkog vlastelinstva vidjeti: IVE MAŽURAN, *Orahovica: 1228. – 2008.: srednjovjekovna tvrđava, utvrđeni dvor, trgovište i grad*, Orahovica, 2008. Prvi usustavljen pregled obiteljske povjesnice temeljen na arhivskom gradivu vidi u: SILVIJA LUČEVNJAK, Obitelj Mihalović – prilog poznavanju slavonskog plemstva, *Glasnik Arhiva Slavonije i Baranje*, 11 (2011.), 113–132. Vrijedni podatci o obitelji mogu se pronaći i u radovima istraživača lokalne povijesti Čepina, Feričanaca i Zdenaca: *Zdenci* (ur. Ivan Balta i dr.), *Zdenci*, 1995.; IVAN BALTA, *200 godina školstva: Feričanci '87*, Feričanci, 1987.; HRVOJE PAVIĆ – MARIN ŠUŠAK, *Čepinska sjećanja*, Čepin, 2008.; *Čepin: prilog za proučavanje zavičajne povijesti* (ur. Vinko Ivić – Zlata Živaković Kerže), Slavonski Brod – Čepin, 2009. Vidjeti i: *Hrvatska enciklopedija*, sv. 7, Zagreb, 2005., 291.
- 3
Umjetnost slavonskog plemstva: vrhunska djela europske baštine / The Art of the Slavonian Nobility: Masterpieces of European Heritage, katalog izložbe (ur. Jasminka Najcer Sabljak – Silvija Lučevnjak – Valentina Galović), Zagreb, 2021.
- 4
Umjetnost slavonskog plemstva (bilj. 3), 202.
- 5
Uvid u sačuvana djela obiteljske likovne zbirke i arhivsko gradivo te dodatne informacije o tom materijalu omogućile su autoricama ovoga članka nasljednice obitelji Mihalović, gospođe Jelisaveta Antić i Olga Cahursky. Veliku pomoć pri istraživanju pružila nam je gospođa Iva Mandić, koja danas skrbi o sigurnosti zbirke u Demetrovoj 5 u Zagrebu. Fotografiranje i skeniranje materijala u najvećoj su mjeri obavili Jasna Jurković, kustosica Zavičajnog muzeja Našice, i Petar Hajek, pripravnik za kustosa u Zavičajnom muzeju Našice. Korišteni su i podatci iz dosjea obitelji Mihalović u Odjelu muzejske knjižnice Zavičajnog muzeja Našice, koji vodi Renata Bošnjaković, knjižničarska savjetnica. Svima srdačno zahvaljujemo na pomoći i suradnji.
- 6
IVE MAŽURAN (bilj. 2), 97.
- 7
IVE MAŽURAN (bilj. 2), 104.
- 8
Svi biografski podatci o članovima feričanačke grane obitelji Mihalović koji se dalje navode u tekstu baziraju se na informacijama koje su publicirane u izvorima navedenim u bilješci broj 2, ali i usmenim podacima koje su autoricama članka dale nasljednice obitelji Mihalović, gospođe Jelisaveta Antić i Olga Cahursky. Ostali su izvori posebno navedeni u bilješkama. Pri prvom navođenju imena članova obitelji u članku donosimo podatak o mjestu i godini rođenja i smrti, dok se dalje u tekstu navodi samo ime te osobe. Kod ostalih važnijih osoba spomenutih u članku bit će navedena samo godina rođenja i smrti.
- 9
IVE MAŽURAN (bilj. 2), 116.
- 10
To je odobrio zagrebački biskup Josip Galjuf, utemeljivši 1777. u Feričancima župu sa župnom crkvom sv. Bartolomeja.
- 11
Godine 1795. obavljeno je razgraničenje dijelova posjeda između braće, pa je Josipu Alojziju pripao dio feričanačkog posjeda sa sjedištem u Miklešu, a ostatak feričanačkog posjeda dobio je njegov brat Karlo, vidjeti u: IVE MAŽURAN (bilj. 2), 122.
- 12
SANJA CVETNIĆ – BORIS VUČIĆ ŠNEPERGER, Obitelj Mihalović i vlastelinska kurija u Feričancima kraj Našica, u: *Umjetnost i naručitelji. Zbornik radova znanstvenog skupa "Dani Cvita Fiskovića" održanog 2008. godine* (ur. Jasenka Gudelj), Zagreb, 2010., 153.
- 13
Sva likovna djela iz Zbirke Mihalović koja se opisuju u radu pregledana su u stanu gospođe Olge Cahursky, nasljednice obitelji Mihalović u Demetrovoj 5 u Zagrebu. Na većini portreta nalaze se natpisi na poledini slika koji su pomogli pri identifikaciji portretiranih osoba.
- 14
SANJA CVETNIĆ – BORIS VUČIĆ ŠNEPERGER (bilj. 12), 157–158.
- 15
JASMINKA NAJCIER SABLJAK – SILVIJA LUČEVNJAK, *Likovna baština obitelji Pejačević: studijsko-tematska izložba*, Osijek, 2013., 120, 122.
- 16
JASMINKA NAJCIER SABLJAK – SILVIJA LUČEVNJAK (bilj. 15); JASMINKA NAJCIER SABLJAK – SILVIJA LUČEVNJAK, *Povijest likovne zbirke valpovačkih vlastelina*, u: *Valpovački vlastelini Prandau – Norman*, katalog izložbe, Valpovo – Osijek, 2018.
- 17
MIRJANA REPANIĆ-BRAUN, *Paulus Antonius Senser (176.–1758.). Prvi barokni slikar u Osijeku*, Osijek, 2008., 116–117.
- 18
IVAN KRAŠNJAK, *Župna crkva Svetog Duha u Feričancima, Našički zbornik*, 7 (2002.), 267–268.
- 19
Više o Edmundu pl. Mihaloviću (1842. – 1922.), vidjeti: Mihalovich, Ödön, u: *Hrvatska enciklopedija*, sv. 7, Zagreb, 2005., 291; STJEPAN MAROSLAVAC, *Donji Miholjac kroz stoljeća*, Đakovo, 2007., 224; SILVIJA LUČEVNJAK, Mihalović, Edmund, *Našički zbornik*, 9 (2014.), 173;.
- 20
OTO ŠVAJCER, *Hötzenndorf*, Zagreb – Osijek, 1982.
- 21
Dvije kćeri Franza Antona grofa Schaffgotscha, šogora Katarine, rođ. grofice Pejačević, udale su se za dvojicu pripadnika slavonskog plemstva – Agata (1829. – 1920.) za Adolfa grofa Pejačevića (1825. – 1880.), iz rumsko-retfalačke grane Pejačevića, a mlađa sestra Franciska za Karla pl. Mihalovića.
- 22
BRANKA BALEN, *Josip Franjo Mücke 1821. – 1883.*, Zagreb – Osijek, 2000.

- 23
Umjetnost slavenskog plemstva (bilj. 3), 198.
- 24
LELJA DOBRONIĆ, *Zagrebački Kaptol i Gornji grad nekad i danas*, Zagreb, 1988., 373–374. U susjedstvu je palača obitelji Jelačić, s kojom su članovi obitelji Mihalović bili u rodbinskoj vezi nakon udaje Jele grofice Jelačić 1873. godine za Franciskina rođaka, Rudolfa grofa Schaffgotscha.
- 25
JASMINKA NAJČER SABLJAK – SILVIJA LUČEVNJAK (bilj. 15), 229.
- 26
Jednu vrlo kvalitetnu mrtvu prirodu, mađarskog slikara Józsefa Borsosa nalazimo u našičkoj zbirci obitelji Pejačević JASMINKA NAJČER SABLJAK – SILVIJA LUČEVNJAK (bilj. 15), 128–129.
- 27
JOSIP HORVAT (bilj. 2, 1994.), 124.
- 28
Antun Mihalović kao pravnik radio je u službi Virovitičke županije u Osijeku, Virovitici i Donjem Miholjcu. U aktivnu politiku uključio se 1901. godine kada je izabran u Hrvatski sabor kao zastupnik Donjomiholjačkog kotara. Zahvaljujući rodbinskim vezama s tadašnjim banom Teodorom grofom Pejačevićem, 1904. godine imenovan je velikim županom Virovitičke županije. S tog položaja odstupa 1907. godine, kada je i grof Pejačević odstupio s mjesta hrvatskog bana. Nakon toga Mihalović se posvetio gospodarenju obiteljskim imanjem u Čepinu. U aktivnu politiku ponovno se uključio 1913. godine kada je izabran u Hrvatski sabor na listi Hrvatsko-srpske koalicije u Kotaru Vuka. SILVIJA LUČEVNJAK, Mihalović, Antun, *Našički zbornik*, 9 (2014.), 172.
- 29
Umjetnost slavenskog plemstva (bilj. 3), 55–60.
- 30
DANIEL ZEC, Nepoznato djelo Roberta Frangeša Mihanovića u Galeriji likovnih umjetnosti u Osijeku, *Radovi instituta povijesti umjetnosti*, 33 (2009.), 241–250; DANIEL ZEC, Skulptura u umjetničkim zbirkama plemićkih obitelji, u: *Umjetnost slavenskog plemstva* (bilj. 3), 122–139.
- 31
Više o Hugu pl. Mihaloviću vidjeti: SILVIJA LUČEVNJAK, Mihalović, Hugo, *Našički zbornik*, 9 (2014.), 173. Premda je 1907. bio jedan od kandidata za đakovačkog biskupa, postupno se sve više udaljavao od crkve, a nakon umirovljenja 1918. godine potpuno se posvetio glazbi, kao vrstan pijanist, korepetitor i dirigent. Umro je usamljen u svojoj maloj kući na zagrebačkoj Trešnjevci, također u teškim materijalnim prilikama. O likovnim djelima koja bi bila njegovo vlasništvo, odnosno o njegovom odnosu prema likovnoj umjetnosti zasad ne znamo ništa, iako je “javna tajna” u Zagrebu bila da mu je izvanbračni sin bio slikar Leo Junek (1899. – 1993.), vidjeti: IGOR ZIDIĆ, *Leo Junek: 1899. – 1993.*, Zagreb, 2009., 100.
- 32
SILVIJA LUČEVNJAK, Mihalović, Ladislav, *Našički zbornik*, 9 (2014.), 175.
- 33
Od izvorna 42 crteža olovkom danas je u fundusu muzeja sačuvano njih 30, što ukazuje da su s vremenom Mihalovići poklanjali ili možda prodavali djela iz ove cjeline. Crteži su opremljeni kartonskim paspartuom i uloženi u mapu kožnih korica. Uz unutrašnji rub paspartua je tanki zlatni obrub, a ispod svakog crteža je tintom pisani naziv. JASMINKA NAJČER SABLJAK, Slavonska šuma u djelima Huga Conrada Hötzendorfa i Adolfa Waldingera, u: *Zbornik Znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem “Slavonske šume kroz povijest”* (ur. Dinko Župan – Robert Skenđerović), Zagreb – Slavonski Brod, 2017., 415.
- 34
JASMINKA NAJČER SABLJAK – SILVIJA LUČEVNJAK, Moderna umjetnost u zbirkama slavenskog plemstva, u: *Imago, Imaginatio, Imaginabile. Zbornik u čast Zvonka Makovića* (ur. Dragan Damjanović – Lovorka Magaš Bilandžić), Zagreb, 2018., 247–265; *Umjetnost slavenskog plemstva* (bilj. 3), 198, 202–203.
- 35
Umjetnost slavenskog plemstva (bilj. 3), 198, 202–203.
- 36
Vladislav Kušan, Cvito Fisković, Vinko Zlamalik, Ljerka Gašparović, Zdenko Rus, Ljubo Gamulin, Snježana Pintarić, Ive Šimat Banov, Tonko Maroević, Ivana Gržina, Ana Šeparović itd.
- 37
NEVENKA POSAVEC KOMARICA, *Maksimilijan Vanka: retrospektivna izložba*, katalog izložbe, Zagreb, 2002.
- 38
Izložba umjetnina iz Memorijalne zbirke Maksimilijan Vanka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, mrežno izdanje: <https://sgallery.hazu.hr/izlozba/vanka/> (29. 6. 2021.).
- 39
NIKOLA VIZNER, *Hrvatsko-američki slikar Maksimilijan Vanka*, doktorska disertacija, Sveučilište u Zadru, 2004.
- 40
Vizner je unio u rad i neke informacije iz biografije slikara koje dosad nisu bile dostupne istraživačima njegovog opusa, a mogu rasvijetliti neke aspekte Vankina djelovanja. Kao što je, primjerice, bliskost odnosno pripadnost masonskim krugovima još od Vankina školovanja u Belgiji, što ga je navelo da u nekim njegovim djelima prepozna vizualne elemente masonske ikonografije.
- 41
Nakon Vankine smrti, njegova udovica Margaret Vanka, s pomajkom Alice Stetten i kćeri Peggy Vanka-Brasko, darovala je 1966. godine Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti dvije kuće (vile) na Korčuli te četrdeset sedam Vankinih umjetničkih djela nastalih u Korčuli i Americi. U većoj je vili uređena Memorijalna zbirka Maksimilijan Vanka, otvorena javnosti 1968. godine.
- 42
JASMINKA NAJČER SABLJAK – SILVIJA LUČEVNJAK (bilj. 15), 200–201.
- 43
KORALJKA KOS, Dora Pejačević i Maksimilijan Vanka, u: *Glazba prijelaza. Svečani zbornik za Evu Sedak* (ur. Nikša Gligo – Dalibor Davidović – Nada Bezić), Zagreb, 2009., 170–177.
- 44
Izložba hrvatskih umjetnika u Osijeku 1916, Zagreb, 1916. (dostupno i na: <https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=10883>, 29. 6. 2021.)
- 45
Katalog izložbe umjetničkog društva “Lade”, Osijek, 1921., Zagreb, 1921. (dostupno i na: <https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=10866>, 26. 6. 2021.)
- 46
NIKOLA VIZNER (bilj. 39), 37–38.

- 47 Njegovi radovi dijelom su sačuvani u Americi, a dijelom razasuti u mnogim hrvatskim javnim i privatnim zbirkama, od kojih je značajan broj izložen u već spomenutoj memorijalnoj zbirci u Korčuli. Njegov umjetnički opus sadržava pejzaže, portrete, aktove, slike sakralne tematike te *genre scene* s motivima narodne umjetnosti, koju je osobito propagirao. Uz Ljubu Babića i Ivana Tišova, Vanku stoga smatramo jednim od promicatelja narodnih motiva u našoj modernoj umjetnosti. Okušao se u brojnim umjetničkim tehnikama, od crteža preko ulja na platnu do fresko slikarstva, a smatra se da je prvi u našu umjetnost uveo sangvinu (crtež crvenom kredom), u kojoj je izradio brojne portrete. Mnogi likovni kritičari smatraju da su njegove scene s etnografskim motivima, smještene u pitoreskne pejzaže, apogej u njegovom opusu, no povjesničarka umjetnosti i likovna kritičarka Snježana Pintarić drži da je Vanka iznimno kvalitetan dio opusa ostvario u svojim simbolističko-ekspresionističkim portretima, osobito u autoportretima, i ubraja ta djela u njegove najbolje radove, ujedno i nezaobilazne vrhunce tog žanra u hrvatskoj umjetnosti. Upravo tom dijelu Vankina opusa bila je posvećena izložba u Salonu Ullrich 1997. godine, a portreti su zauzimali važno mjesto i na već spomenutoj Vankinoj retrospektivnoj izložbi 2002. godine u Galeriji Klovićevi dvori. SNJEŽANA PINTARIĆ, *Maksimilijan Vanka – portreti*, katalog izložbe, Zagreb, 1997.; SNJEŽANA PINTARIĆ, *Portretno slikarstvo*, u: NEVENKA POSAVEC KOMARICA (bilj. 37), 16–17.
- 48 IVA SUDEC ANDREIS, Mia Čorak Slavenska i Maksimilijan Vanka, *Književna revija*, 1–2 (2016.), 61–65.
- 49 NIKOLA VIZNER (bilj. 39), 132.
- 50 KORALJKA JURČEC KOS, *Josip Crnobori – Portreti*, Zagreb, 2010.
- 51 *Umjetnost slavonskog plemstva* (bilj. 3), 91, 202.
- 52 *Izložba umjetnina iz Memorijalne zbirke Maksimilijan Vanka* (bilj. 38).
- 53 NIKOLA VIZNER (bilj. 39), prilog br. 25.
- 54 Fotografija je pronađena u obiteljskom fotoalbumu u Demetrovoj 5 u Zagrebu, a publicirana je i u katalogu Vankine izložbe u Galeriji Klovićevi dvori, vidi: NEVENKA POSAVEC KOMARICA (bilj. 37), 16.
- 55 SNJEŽANA PINTARIĆ (bilj. 47), 17.
- 56 *Izložba "Lade", Zagreb, 1920.*, Zagreb, 1920. (dostupno i na: <https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=10904>, 7. 10. 2021.)
- 57 *Umjetnost slavonskog plemstva* (bilj. 3), 203.

Summary

Jasminka Najcer Sabljak – Silvija Lučevnjak

History of the Art Collection of the Mihalović Family, with a Special Focus on the Works of Painter Maksimilijan Vanka

The Mihalović family served for generations in the military units of the Habsburg Empire, acquired the noble title for these merits, and in 1744 bought the manor of Orahovica in Slavonia. Therefore, they converted to Catholicism and changed the surname from the original Mihajlović to Mihalović. Due to disputes over inheritance, the family split into two branches, with their headquarters in Orahovica and Feričanci, respectively. The history of the Feričanci branch is better researched, and so is the history of their residence built at the very end of the 18th century, which is somewhere between a manor and a castle in terms of its size and type. The family lived in Feričanci until 1885 and left a significant mark on the development of the local economy and education. It was due to them that Feričanci became the seat of a Roman Catholic parish, with a church dedicated to the Holy Spirit. The social rise of the Mihalović family was also due to the wives who came from prominent noble families (Pejačević, Schaffgotsch, Adamović, and others) and families who played notable roles in administering the Virovitica County (Loszek, Delimanić, Salopek). The family art collection was

started in Feričanci and the oldest works preserved today are the double portraits of Karlo pl. Mihalović and his wife Antonija, née Countess Pejačević, probably made for their wedding in 1797 or shortly afterwards. These were followed by several portraits of their relatives, analogous in format and style, which the authors of this paper have dated to the early 19th century. The artistic quality of these artworks, certainly produced by foreign painters, oscillates significantly, but the Mihalović family also acquired works of local or permanently settled painters, such as the Osijek painter Paulus Antonius Senser, and it can be assumed that a part of their collection can be attributed to Josip Franjo Mücke. The Mihalović family also owned the famous portfolio of drawings by Hugo von Hötendorf, *Skizzen einiger Waldszenen so wie einiger historisch malerischen Ruinen Slavoniens*, acquired in 1864. When the grandson and namesake of the abovementioned Karlo pl. Mihalović married Franciska née Countess Schaffgotsch in 1861, the collection was enriched with new artworks, among which the representative portraits of the married couple stand out. It is believed that Karl and Fran-

ciska transferred most of the art collection from Feričani to their new home in Zagreb, where their Upper Town palace still preserves not only the remains of the collection, but also works of art purchased by their heirs. Among them, an important segment consists of works produced by painter Maksimilijan Vanka, who painted several portraits of Antun and Ladislav pl. Mihalović, and several of his smaller works on other subjects were included in the collection as well. The most representative work is a portrait of Antun pl. Mihalović from 1918, painted at the time when he served as the last Croatian Ban in Austro-Hungarian Monarchy. Vanka's portraits have effective and interesting compositions, accen-

tuated play of light and shade, and a specific colour gamut, whereby he paid special attention to deep backgrounds, where he positioned buildings related to the biographies of the portrayed persons. The archival documents preserved in the family reveal a close friendship between Vanka and Mihalović, which resulted in the inclusion of a dozen of Vanka's works in the family collection. Due to the fact that these remained inaccessible to the public for decades, this text offers important insights into the painter's oeuvre before leaving for America.

Keywords: Mihalović family, Maksimilijan Vanka, art collection, Feričanci, Zagreb